

ÎNCERCĂRI PENTRU ÎNȚELEGEREA UNUI SPAȚIU NEÎMPĂRȚIT LA DOI...

LA MARGINI ȘI SFÂRȘIT DE IMPERIU: TRATATUL ROMÂNNO- SOVIETIC DIN 5 APRILIE 1991 ȘI CONSECINȚELE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Florin ANGHEL*

Tratatul de colaborare, bună vecinătate și amicitie între România și U.R.S.S., semnat la Moscova, la 5 aprilie 1991, de către președinții Ion Iliescu și Mihail Gorbaciov, înlocuia vechiul tratat, încheiat în 1970 și valabil până în 1995.

Conform noului document, România și U.R.S.S. se considerau, în relațiile lor reciproce, precum și în ansamblul comunității internaționale, în orice situație, drept *state prietene* (art.1). Erau reafirmate ***inviolabilitatea frontierelor și integritatea teritorială*** (art.3), semnatarele obligându-se ***să nu participe la nicio alianță îndreptată una împotriva celeilalte, să nu permită ca teritoriul lor să fie folosit de către un stat terț în scopul comiterii unei agresiuni împotriva celeilalte părți, să nu pună la dispoziția unei terțe țări căile și mijloacele de comunicație și să nu sprijine în niciun fel un asemenea stat care ar fi intrat într-un conflict armat cu cealaltă parte contractantă*** (art. 4). În plus, potrivit articolului 20, cele două părți se obligau să stimuleze, prin toate mijloacele, în conformitate cu legislația internă a fiecărei țări, participarea la realizarea Tratatului republicilor U.R.S.S., a regiunilor și a altor structuri administrative din ambele țări, a instituțiilor și organizațiilor lor.

Articolul 20 a fost invocat de către factorii decizionali români pentru a demonstra existența unei baze legale pentru relațiile directe cu R.S.S. Moldova (inclusiv pentru înființarea de consulate generale la Chișinău și Iași). Trebuie subliniat, totuși, că textul articolului incriminat nu făcea referință la legislația chișinăuiană, ci doar la legile sovietice și române. Liderii mișcării naționale românești dintre Prut și Nistru considerau, pe bună dreptate, că „*acest articol este susceptibil de a fi invocat de către Moscova pentru a restrânge raporturile României cu*

* Conf.univ.dr., Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” Constanța.

*Republica Moldova la cadrul strâmt al tratatului*¹. Încheiat în aceeași lună, Tratatul dintre Germania și U.R.S.S. stipula, în plus, dreptul etnicilor germani din Uniunea Sovietică de a-și dezvolta identitatea națională, limba și cultura.

La nivelul înaltei decizii politice românești, președintele Ion Iliescu a respins afirmațiile *mass-media* potrivit cărora Tratatul ar contraveni intereselor României și R.S.S. Moldova. Iliescu considera viitorul R.S.S. Moldova drept „o problemă a istoriei, a vieții” (deși, la 27 august 1991, va recunoaște, între primii, independența structurilor de stat de la Chișinău) și susținea „*rezolvarea pe cale pașnică a tuturor problemelor în contextul respectării egalității suverane, dreptului popoarelor de a dispune liber de soarta lor*”². În cadrul unei conferințe de presă desfășurate la Moscova, președintele Iliescu a ținut să sublinieze că Tratatul semnat ținea cont de procesele de afirmare a suveranității republicilor sovietice: „*Ținem seama de realitățile obiective, dar nu putem ignora nici sentimentele. Între statele vecine trebuie să existe relații de bună vecinătate, relații clare, corecte, de încredere reciprocă și colaborare*”³. Drept compensații pentru încheierea documentului, autoritățile române au cerut lui Mihail Gorbaciov să soluționeze două probleme litigioase istorice: retrocedarea către România a tezaurului evacuat în Rusia în 1916-1917⁴ și a insulei Șerpilor, cedată în 1948. Liderul sovietic a promis, evaziv, că se va informa asupra esenței celor două chestiuni pentru a se reveni ulterior asupra lor⁵.

Revenit la București, președintele Iliescu a avut o întrevedere cu ministrul de Externe chișinăuian, Nicolae Țău, pentru a înștiința administrația moldovenească despre conținutul discuțiilor și al documentului de la Moscova. Soluția oferită de București era „*un organism permanent care să urmărească sistematic desfășurarea activităților atât pe linie economică, cât și pe linie științifică, culturală, politică, pe linia relațiilor umane*”⁶. La rândul său, președintele R.S.S. Moldova, Mircea Snegur, declara că, în virtutea unor relații specifice între Chișinău și București, raporturile directe cu statul român ar fi fost stabilite chiar și în lipsa clauzei referitoare la legăturile României cu republicile unionale⁷. În orice caz, textul documentului nu își propunea niciun fel de complicații juridice, determinate de situația condamnării internaționale a Protocolului adițional secret al Pactului comunisto-nazist dintre Germania și U.R.S.S., din 23 august 1939. Una dintre republicile

¹ Vladimir Socor, *Tratatul de prietenie româno-sovietic și implicațiile sale regionale*, în „Țara”, Chișinău, nr. 19 (37), 14 mai 1991.

² Gheorghe Cojocaru, *Tratatul sovieto-român din 5 aprilie 1991*, în „Cugetul”, Chișinău, nr. 3-4, (11-12), 2001, p.19.

³ „Moldova Suverană”, Chișinău, nr. 81 (17 690), 11 aprilie 1991.

⁴ O sinteză a problemei la Viorica Moisuc, *Romania Treasure Evacuated to Moscow in 1916 and Confiscated by the Soviets*, Timișoara, 2001.

⁵ „Moldova Suverană”, 11 aprilie 1991. Un martor diplomatic, reprezentant al Ambasadei României, nu amintește în niciun fel despre discuțiile Iliescu - Gorbaciov din aprilie 1991. Vezi Vasile Buga, *Apusul unui imperiu. U.R.S.S. în epoca Gorbaciov, 1985- 1991*, București, 2007.

⁶ „Moldova Suverană”, nr. 83 (17 692), 13 aprilie 1991.

⁷ *Ibidem*, nr.107 (17 716), 22 mai 1991.

baltice, de pildă, Estonia, desemnase juridic, în 1990 deja, că după 1940 avusese loc o ocupație străină și, drept urmare, toți locuitorii așezați pe teritoriul ei după această dată erau *non-cetățeni*⁸.

Mai mult, conducerea de la Kremlin stabilise, cu doi ani înainte deja, la ședința Biroului Politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, din 6 octombrie 1988, necesitatea „conferirii unei noi calități socialismului”, deoarece „*aceia care nu vor cu tot dinadinsul să răspundă la sfidările timpului își bagă boala mai adânc și complică mult evoluția ei în viitor*”⁹.

La întâlnirea restrânsă Gorbaciov - Iliescu, următoare semnării Tratatului, liderul sovietic nu a putut să nu remarce faptul că documentul „*este primul tratat încheiat cu o țară din Europa de Est după schimbările care au avut loc acolo*”¹⁰; omologul român l-a asigurat, la fel, de faptul că „*tratatul a ieșit consistent și de o mare rezonanță internațională. El reflectă dorința comună de a pune relațiile sovieto-române pe baze noi, ține seama de schimbările care au avut loc atât în aceste relații, cât și pe continentul european și în lumea întreagă. Cred că acest document va fi important din punctul de vedere al relațiilor internaționale*”¹¹. La observația lui Gorbaciov, potrivit căreia „*Occidentul vrea să ne pună pe butuci și pe noi, și pe voi, pentru ca după aceea să ne cumpere totul pe nimic*”¹², președintele României a răspuns, prompt, că „*forțele dușmănoase interne și externe cooperează. În aceste condiții, tratatul pe care îl încheiem astăzi are pentru noi o importanță foarte mare. El demonstrează încrederea reciprocă existentă între țările noastre*”¹³. Totodată, după ce îl asigura pe liderul de la Kremlin de faptul că în Moldova existau „*forțe realiste*”, Iliescu cerea direct Moscovei: „*să sprijiniți mai mult pe Mircea Snegur. El gândește în mod realist*”. Gorbaciov, obsedat de menținerea, pe orice cale, a unității Uniunii Sovietice, se dovedea extrem de preocupat, mai degrabă, de „*a nu se permite scindarea republicii*”, arătând că „*viața din Moldova trebuie să reintre într-un făgaș normal și, apoi, vom face totul pentru dezvoltarea legăturilor normale dintre România și Moldova pe bazele puse de noul tratat*”¹⁴. Președintele României, preocupat de instituirea unor relații amicale cu Kremlinul, indiferent de consecințele juridice internaționale ale Tratatului, a mai menționat, în cursul aceleiași întrevederi restrânse, că „*este firesc că la noi se manifestă un interes deosebit pentru republicile vecine, Moldova și Ucraina. Aici există chestiuni delicate. Le abordăm în mod rațional, echilibrat, ținând cont pe deplin atât de realitățile relațiilor noastre bilaterale, cât și de situația*

⁸ Silviu Miloiu, Elena Dragomir, *The Building Up Of A New Identity For The Estonian State Following The Collapse Of The Soviet Union*, în Ion Stanciu, Iulian Oncescu (coord.), „Romania and Spain. The National Identity and Building of National States (XV- XX Centuries)”, Târgoviște, 2008, p. 196.

⁹ *Moscova voia eliberarea sub control. De la ședința Biroului Politic, 6.10.1988*, în „Ziua”, nr. 3174, 17 noiembrie 2004.

¹⁰ Stenograma discuției Mihail Gorbaciov - Ion Iliescu, Moscova, 5 aprilie 1991, în „Ziua”, 17 noiembrie 2004.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

internațională. Vrem să fim realiști, să avem o atitudine corectă și să nu vă creăm probleme. Dimpotrivă, este important ca forțele extremiste de dreapta, atât din țara dumneavoastră, cât și de la noi să fie, ca să zic așa, dezarmate, să procedăm cu abilitate, consultându-ne reciproc”¹⁵.

Ioan Chiper a publicat un document, provenit din interiorul Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, elaborat în februarie 1991, cu privire la evoluția relațiilor dintre România și R.S.S. Moldova, în pregătirea vizitei la Moscova a lui Ion Iliescu¹⁶. Potrivit lui, după *Decretul cu privire la măsurile de normalizare a situației din R.S.S. Moldova*, semnat de Mihail Gorbaciov la 22 decembrie 1990, și după *Declarația* din 28 decembrie 1990 a Ministerului de Externe al României (în textul căreia Basarabia și nordul Bucovinei sunt apreciate drept „străvechi teritorii românești”)¹⁷, Secretariatul C.C. al P.C.U.S. îi cerea liderului de la Kremlin să evite orice fel de concesiuni în aceste chestiuni în discuțiile și întâlnirile cu liderii de la București. „Conducătorii români - susține textul în cauză - schimbă în mod fățiș abordarea problemei moldovenești. (...) Nu este exclus ca printre motivele amânării termenelor vizitei lui Ion Iliescu la Moscova, un anumit rol să fi jucat, de asemenea, lipsa dorinței părții române de a înscrie în noul tratat, în pregătire, între țările noastre, obligații referitoare la problema teritoriale și drepturile minorităților.(...) Pas cu pas se pregătește baza juridico-statală a unirii: reorganizarea administrativ - teritorială a Moldovei după modelul românesc cu lichidarea organelor Puterii sovietice, proiecte de legi cu privire la acordarea reciprocă a dublei cetățenii pentru locuitorii R.S.S. Moldova și ai României.(...) Actualii conducători români au mers deja cu mult mai departe decât își permitea Nicolae Ceaușescu.(...) Deoarece problema moldovenească se află de fapt, pe ordinea de zi a relațiilor sovieto-române, este timpul să fie definită mai precis poziția noastră și să fie adusă la cunoștința părții române”¹⁸. Se poate explica, în acest mod, poziția intransigentă, fără niciun echivoc, a lui Mihail Gorbaciov, la toate încercările lui Ion Iliescu de a contura o poziție comună față de puterea politică de la Chișinău și viitorul Moldovei, în perioada 1990-1991.

Tratatul româno-sovietic a avut un impact devastator asupra imaginii României, a liderilor ei politici, în capitalele europene și în rândul opiniei publice de pe ambele maluri ale Prutului. La începutul anului 1991, România era deja ultima dintre țările Pactului de la Varșovia¹⁹ care se alătura cererii privind dizolvarea acestei organizații militare, nefiind încă de acord cu extinderea funcțiilor de securitate ale N.A.T.O. în Europa Central-Răsăriteană. Primul

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Ioan Chiper, *Relațiile dintre București și Chișinău sub supravegherea Moscovei: un document secret din februarie 1991*, în Alexandru Zub, Venera Achim, Nagy Pienaru editori, „Națiunea română - idealuri și realități istorice”, București, 2006, p. 563-565.

¹⁷ *Ibidem*, p.563.

¹⁸ *Ibidem*, p. 564-565.

¹⁹ O bună sinteză a relațiilor dintre România și Tratatul de la Varșovia, la Corneliu Filip, *Tratatul de la Varșovia. Organizație politico- militară sub egida Moscovei*, Târgoviște, 2006.

ministru ungar, Jozsef Antall, nu își reținea „dezamăgirea” pentru faptul că Bucureștii au creat un precedent în relațiile cu Moscova. La fel, în Polonia, oficiosul „Rzeczpospolita” considera, la 10 aprilie 1991, că politica externă românească reprezenta, de acum, o diplomație care „limitează suveranitatea națională în domeniul hotărârilor de politică externă și de apărare ale statelor central europene și prejudiciază aderarea acestora la Piața Comună”²⁰. „De altfel - comenta și Adam Michnik în „Gazeta Wyborcza” din 7 aprilie 1991 - când au luptat românii pentru teritoriile cotoprite de către sovietici? N-au avut, din 1945, niciodată curajul de a spune ceva deschis despre această problemă, deși au făcut în permanență paradă de independența lor față de Moscova”²¹.

La Chișinău, reacțiile opiniei publice și ale forțelor politice naționale au fost extrem de viguroase. După o analiză a textului Tratatului româno-sovietic, Frontul Popular din Moldova a constatat o serie de curențe, inclusiv de natură juridică, strecurate în conținutul documentului, în special prin lipsa oricăror aprecieri, inclusiv de ordin general, referitoare la Protocolul adițional secret al Pactului Ribbentrop- Molotov și la notele ultimative ale guvernului sovietic din 26-28 iunie 1940, potrivit cărora U.R.S.S. a ocupat Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța. La 24 aprilie 1991, la Chișinău, membrii și simpatizanții Frontului Popular au dat publicității o *Declarație* privind Tratatul româno-sovietic, în care acesta era apreciat drept inoportun, considerat un act provocator la adresa luptei pentru independență a Moldovei. În plus, *Declarația* adoptată aprecia fără echivoc faptul că România „a reconfirmat relațiile de vasalitate față de U.R.S.S.”²².

Oficiosul unionist „Țara” se dezlănțuia și el față de factorii de decizie de la București: „când speram ca România va abandona condiția de stat-satelit al imperiului sovietic, iar Republica Moldova va depune eforturi pentru a-și obține independența, Moscova ne întinde o nouă cursă: României - un tratat de vasalitate, iar Republicii Moldova - un tratat unional, ambele urmărind același scop: menținerea României în sfera de influență a Kremlinului, iar a teritoriilor românești ocupate- sub jurisdicția imperiului sovietic”²³.

Cu toate acestea, evoluțiile politice și social-economice ulterioare au dovedit incapacitatea cronică a celor două spații de a construi un proiect comun și unitar: spre deosebire de statele baltice, unde majoritatea populației se considera ocupată de către U.R.S.S., locuitorii Moldovei sovietice nici nu râvneau spre independență și nici nu doreau, în proporție majoritară, unirea cu România. Aceasta în ciuda percepțiilor Kremlinului potrivit cărora clasa politică de la Chișinău ar fi promovat o politică agresivă de apropiere de București: o marjă de apărare pentru Moscova a fost pregătirea și întreținerea conflictului militar din Transnistria (primăvara-vara anului 1992) prin care a devenit cât se

²⁰ „Rzeczpospolita”, Warszawa, nr. 78, 10. 04. 1991.

²¹ „Gazeta Wyborcza”, Warszawa, nr. 1394, 7. 04. 1991.

²² „Sfatul Țării”, Chișinău, nr. 62 (842), 30 aprilie 1991.

²³ Gheorghe Cojocaru, *op. cit.*, p.21.

poate de concludent faptul că Moldova independentă a fost și este nimic altceva decât „un proiect politic neîmplinit”²⁴.

De partea cealaltă a baricadei politice, Partidul Comunist din Moldova a salutat călduros semnarea Tratatului româno-sovietic. Astfel, secretarul C.C. al P.C.M., Ion Guțu, aprecia că documentul încheiat de către președinții Iliescu și Gorbaciov elimina odiosul scenariu al unirii²⁵. A. Lazarev, propagandist oficial al regimului de la Chișinău, a construit chiar o „axiomă” de politică externă moldovenească, rămasă în vigoare și pe parcursul primului deceniu al secolului XXI. Moldova ar fi avut rădăcini etnice comune și limbi înrudite. A Lazarev, folosindu-se de gestul politic al președintelui Iliescu, se străduia să dovedească evoluția de sine stătătoare a etnosurilor de pe cele două maluri ale Prutului, fiind lipsite de relevanță, în opinia lui, eforturile de a unifica cele două entități statale. Concluzia acestei axiome, preluate de către Ministerul de Externe de la Chișinău, era următoarea: „*în spiritul Tratatului recent semnat, cunoașterea și respectarea acestor axiome de politică externă ne-ar fi de un real folos pentru toți*”²⁶.

Primul ministru de la Chișinău, Mircea Druc, a solicitat oficial României să amâne ratificarea Tratatului, deoarece „*procesul dezagregării imperiului sovietic se desfășoară cu repeziune*”. Această inițiativă a fost înaintată, însă, nu președintelui Ion Iliescu, ci primului ministru Petre Roman, în timpul întrevederii din luna mai 1991, de la Stânca-Costești, pe malul Prutului²⁷. Răspunsul românesc, lipsit de echivoc, a fost transmis - în mod demonstrativ - prin intermediul ambasadorului de la Moscova, Vasile Șandru, în luna iulie. Diplomatul român, într-o conferință de presă ținută în capitala U.R.S.S., a replicat forțelor unioniste de la Chișinău că „*la momentul actual, România nu pune problema schimbării realităților teritoriale confirmate în tratatele de pace din 1947*”²⁸.

Implozia imperiului sovietic a scos definitiv de pe agendă chestiunea ratificării și a intrării în vigoare a Tratatului româno-sovietic din 5 aprilie 1991. Istoria, ca și în cazul Tratatului de la București, din mai 1918, încheiat între România și Puterile Centrale, a invalidat un proiect controversat al clasei politice de la București. Inoportunitatea Tratatului a ieșit în relief după dispariția U.R.S.S., la sfârșitul anului 1991, când Bucureștii, singura capitală din fostul bloc comunist care încheiase un astfel de document cu Moscova, s-au transferat într-o stare de evidentă izolare internațională: *mass media* internaționale avansau ipoteze diplomatice despre constituirea unui alt tip de Mică Înțelegere,

²⁴ Oazu Nantoi, *De ce nu poate scăpa Republica Moldova de influența Rusiei*, în „Foreign Policy România”, nr.4, iunie-iulie 2008, p.47-48.

²⁵ „Cuvântul”, Chișinău, nr. 89 (126), 17 mai 1991.

²⁶ A. Lazarev, *Etnosul moldovenesc: afinitate sau identitate cu etnosul românesc?*, în „Cuvântul”, Chișinău, nr. 105 (142), 8 iunie 1991.

²⁷ Gheorghe Cojocaru, *op. cit.*, p.22.

²⁸ „Moldova Suverană”, nr.137 (17.746), 17 iulie 1991. Pentru întreaga problematică a relațiilor dintre România și Moldova în 1990-1991, vezi Gheorghe Cojocaru, *Politica externă a Republicii Moldova. Studii*, Chișinău, 2001.

conservatoare și neo-comuniste, creată de România lui Ion Iliescu, Iugoslavia încă nedezmembrată a lui Slobodan Milošević și Slovacia lui Vladimir Mečiar. Dacă, la un moment dat, diplomația română a optat pentru o înțelegere cu marele vecin de la Răsărit în scopul soluționării disputelor istorice, această opțiune politică, indiferent de mobilurile care au ghidat-o, nu a fost în serviciul României.

НА ГРАНИ КОНЦА ИМПЕРИИ: РУМЫНО - СОВЕТСКИЙ ДОГОВОР ОТ 5 - ОГО АПРЕЛЯ 1991 ГОДА И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ МОЛДАВСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Флорин АНГЕЛ

Договор о сотрудничестве, добрососедстве и дружбе между Румынией и Советским Союзом, подписанный в Москве 5-ого апреля 1991 года президентами Ионом Илиеску и Михаилом Горбачевым, заменил старый договор, заключенный в 1970 году и действующий до 1995 года.

Согласно новому документу Румыния и СССР считали себя связанными взаимными отношениями, а также дружбой в рамках международных связей в любых ситуациях. Были подтверждены неприкосновенность границ и целостность территорий, а также обязательства подписавшихся не участвовать ни в каком объединении, направленных один против другого, не допускать использования своих территорий третьими государствами в целях агрессии с противоположной стороны, не оснащать третьи государства средствами сообщения и не поддерживать никоим образом те государства, которые входят в вооруженный конфликт с противоположной стороны. Плюс, согласно 20 статье обе стороны обязуются согласно законам каждой страны, стимулировать всеми средствами участие в осуществлении Договора республик СССР, областей и других административных структур, учреждений и организаций обеих сторон.

Статья 20-ая была специально создана румынами, чтобы продемонстрировать наличие законного основания для прямых отношений Румынии с Молдавской республикой, (включая создание генеральных консульств в Кишиневе и Яссах). Все-таки надо подчеркнуть, что текст данной статьи не ссылался на Кишиневские, а только на советские и румынские. Лидеры румынского национального движения между Прутом и Днестром справедливо считали, что „эта статья не может вызвать у Москвы актов ограничения отношений Румынии с Молдавской республикой в тесных рамках договора”. Заключенный в том же году и месяце Договор между Германией и СССР стимулировал этнические права немцев в Советском Союзе на развитие национального определения, языка и культуры.

На уровне высшего политического решения президент Ион Илиеску отверг утверждение масс-медиа, согласно которому Договор нарушал интересы Румынии и Молдавской республики. Илиеску считал

будущее Молдавской республики „проблемой истории, жизни” (хотя 27 августа 1991 года признает, среди первых. независимость государственных структур Кишинева и поддерживает „разрешение мирным путем всех проблем в контексте уважения суверенного равенства, права народов свободно выбирать свою судьбу”. На одной из конференций, организованной в Москве, президент Илиеску высказался, что подписанный Договор, учитывает процессы утверждения суверенности советских республик: „Учитываем объективные отторжения, но не можем игнорировать и чувства. Между государствами- соседями должны существовать отношения добрососедства, отношения четкие, честные, отношения взаимодоверия и сотрудничества”. В качестве компенсации за пописание документа румынские власти потребовали у Горбачева решить две исторически спорные проблемы: возвращение румынских сокровищ, вывезенных в Россию в 1916-1917-ых годах. и Змеиного острова, отданного в 1948 году. Советский лидер обещал, уклончиво, что он проинформирует о них с тем, чтобы в дальнейшем вернуться к этим проблемам.

Возвратившись в Бухарест, президент Илиеску встретился с кишиневским министром иностранных дел, Николае Цыгу, чтобы осведомить молдавскую администрацию о содержании дискуссий и московского документа. Румынское предложение было- „создать определенный постоянный орган. который систематически наблюдал-бы за действиями как по экономической линии, так и по линии научной, культурной, политической и просто человеческой”. В свою очередь, президент Молдавии Мирча Снегур декларирует, что, несмотря на некоторые особенности, отношения между Кишиневым и Бухарестом могли бы быть установлены и при отсутствии статьи относительно связи Румынии с другими советскими республиками. в любом случае, текст документа не предлагал никаких юридических осложнений, обусловленных обстановкой международного секретного, коммунист-нацистского Договора между Германией и Советским Союзом 23 августа 1939 года. Одна из балтийских республик - Эстония - юридически объявила уже в 1990 году, сто после 1940 года имела место иностранная оккупация, а значит, как следствие, все жители, поселившиеся на ее территории после этой даты, считались негражданами.

Больше того, руководство Кремля установила двумя годами раньше на заседании Политбюро КПСС Советского Союза от 6 октября 1988 года необходимость „объявление нового качества Социализма”. На встрече только Горбачев-Илиеску, происходившей после подписания Договора, советский лидер не мог не отметить, что это „первый договор, подписанный с одной из стран восточной Европы после произошедших там изменений”; Его румынский омолог также высказался убедительно, что „Договор вышел очень содержательным и с большим международным

перонансом. Он отражает обоюдное желание установить румынско-советские отношения на новую основу, учитывая изменения как самих отношений, так и на европейском континенте и во всем мире. Уверен, что этот документ будет важным и для международных отношений”. На замечание Горбачева, согласно которому „Запад хочет Нас и Вас остановить, а потом купить все по дешевке”, президент Румынии быстро ответил, что „врвждебные внутренние и внешние силы объединяются. В этих условиях Договор, заключенный сегодня, имеет для нас очень большое значение. Он демонстрирует взаимное доверие „существующее между нашими странами”. После того как Илиеску объявил, что в Молдавии существуют „реалистические” силы, он попросил Москву активнее поддерживать Мирчу Снегура. „Он думает реалистично”. Горбачев, больше занятый сохранением любым путем единства Советского Союза, был больше заинтересован в том, чтобы , Молдова не отпала „и говорил о том, что „жизнь в Молдавии должна войти в нормальное русло, а потом уже мы сделаем все, чтобы развитие румыно-молдавских отношений проходило нормально на основе нового Договора”. Президент Румынии, озабоченный установлением дружеских отношений с Кремлем, независимо от международных юридических последствий Договора напомнил, что это „естественно, когда мы проявляем интерес к соседним республикам - Молдавии и Украине. Здесь существуют и деликатные аспекты. Мы их должны затрагивать разумно, уравновешенно, учитывая полностью как, реальность наших наших двусторонних отношений, так и международную обстановку мы хотим быть реалистами, иметь справедливое мнение и не хотим создавать Вам проблем. Наоборот, важно, чтобы правые экстремисты, как у вас, так и у нас, были разоружены умело, а мы должны для этого взаимно консультироваться”.

Иоан Кипер опубликовал документ Ц.К. КПСС Советского Союза, разработанный в феврале 1991 года, об отношениях между Румынией и республикой Молдавия, в связи с подготовкой визита в Москву Иона Илиеску. Согласно документу. после Декрета „О мерах по нормализации обстановки в Молдавской республике”, подписанного М.Горбачевым 22 декабря 1990 года, и после Декларации от 28 декабря 1990 года. Министерства Иностранных дел Румынии где Бессарабия и Северная Буковина выделены как „исконные румынские территории. Секретариат Ц.К.КПСС потребовал от кремлевского лидера избегать любых уступок в этом вопросе в дискуссиях и встречах с лидерами из Бухареста”. Румынские руководители меняют открыто затрагивание молдавской проблемы (...). Не исключено что основной причиной изменения даты визита Иона Илиеску в Москву является отсутствие желания румынской стороны записать в новый Договор обязательства относительно территориального вопроса и вопроса о правах национальных

меньшинств. (...). Постепенно подготавливается юридическая база объединения: административно-территориальная реорганизация Молдавии по румынской модели с ликвидацией органов советской власти, проекты законов о двойном гражданстве для жителей молдавской республики и Румынии (...). Теперешние румынские руководители пошли намного дальше, чем позволял себе Николае Чаушеску (...). Раз молдавская проблема существует актуально на повестке дня румыно-советских отношений, то нужно точнее определить нашу позицию, с которой должна быть ознакомлена румынская сторона. Поэтому была объяснима позиция М.Горбачева в ответ на все попытки И.Илиеску хотя бы в общих чертах выработать общие точки соприкосновения с советскими властями о будущем Молдавии в период 1990-1991 годов.

Румыно-советский Договор имел огромное влияние на образ Румынии, и ее политических лидеров в европейских столицах и в рядах публичного мнения по обеим берегам Прута. В начале 1991 года Румыния была уже последней страной, из всех входящих в Варшавский Договор, которая присоединилась к требованию распустить эту военную организацию, без согласия на расширение функций безопасности НАТО в центральной и восточной Европе. Первый министр Венгрии Жозеф Анталл не удерживал своего „разочарования” тем, что Бухарест создал прецедент в отношении с Москвой. Так же и в Польше, официальная „Речпосполита” заявляет 10 апреля 1991 года, что румынская внешняя политика представляет собой сейчас дипломатию, которая ограничивает национальный суверенитет в области внешней политики и защиты государств центральной европы, а так же приносит вред проблеме объединения этих стран в общий рынок. „Комментируя этот вопрос в газете Выбор” от 7-ого апреля 1991 года, Адам Мичник обращается к румынам: когда румыны боролись за территории оккупированные советскими с 1945 года никогда не имели смелости сказать что-либо открыто по этому вопросу, хотя все время демонстрировали фальшивую независимость от Москвы.

В Кишиневе реакцией публичного мнения и национальных политических сил были крайне мощными. После того, как был проанализирован текст румыно- советского договора Народный фронт Молдавии указал на некоторые недостатки, в том числе и юридические, которые были выявлены в содержании документа, особенно в той части, где говорится о секретном протоколе договора Роббинтроп-Молотов и об ультимативных нотах Советского Правительства от 26-28 июня 1940 года, согласно которым СССР захватил Бессарабию, Северную Буковину и Герцеговину. 24-апреля 1991 года в Кишиневе члены Народного фронта и ему сочувствующие опубликовали Декларацию о румыно-советском договоре, к которой была дана оценка данному договору, как несвоевременному, провокационному действию, мешающему борьбе за

независимость Молдавии. Плюс принятая Декларация оценивала как сомнительный факт то, что Румыния „снова подтвердила подчиненные отношения с Советским Союзом”.

Официозный юнионист „Страна” развернул и он свои недовольства решением Бухареста: „Когда мы надеялись, что Румыния прекратит быть государством-сателитом Советской Империи, а Молдавская республика приложит усилия, чтобы добиться независимости, Москва ставит нам новый капкан: для Румынии-Договор о государстве-вассале. а Молдавии союзный договор-оба преследуют одну цель: удержание Румынии в сфере влияния Кремля, а ее территории под юриспруденцией Советской Империи”.

Вместе с этим, внутренняя политическая и социал - экономическая эволюция доказала неспособность этих двух пространств создать общий, единый проект. В отличии от Балтийских государств, где большинство населения считало СССР оккупантом, жители советской Молдавии не стремились к независимости и не хотели в большинстве своем, объединения с Румынией. Это вопреки мнению Кремля, согласно которому политический класс в Кишиневе проводил бы агрессивную полит ику по сближению с Бухарестом. Оправданием для Москвы было: подготовка и поддержание военного конфликта в трансиссии (весна-лето 1992 года) факт, который полностью подтвердил, что назависимая Молдова была и есть всего лишь „невыполнимый политический проект”.

По другую сторону политической баррикады Коммунистическая партия Молдавии приветствовала подписание румыно-советского Договора. Так секретарь Ц.К. КПМ Ион Гуцу оценил документ, подписанный президентами Илиеску и Горбачевым. как исключающий сценарий объединения. А. Лазарев, официальный пропагандист режима Кишинева . построил "аксиому" молдавской внешней политики, которая еще существовала в первом десятилетии XXI века. Молдова якобы, имела общие этнические корни и родство языков. А.Лазарев, используя политический жест президента Илиеску, пытался доказать самостоятельную эволюцию этносов по обеим берегам Прута, а значит и ненужность усилий по объединению этих двух государственных этносов. Выводы из этой „аксиомы”, сделанные министерством внешних отношений в Кишиневе, были следующие: „в духе недавно подписанного Договора знание и соблюдение этих *аксиом* внешней политики было бы полезно для нас всех”.

Первый министр в Кишиневе Мирчеа Друг официально просил Румынию отложить ратифицирование договора. потому. что „процесс распада Советской Империи развивался довольно быстро”. Эта инициатива была представлена не президенту И.Илиеску, а прим-министру Петре Роману во время интервью в мае 1991 года в Стынка-Костешть, на берегу Прута. Ответ румынской стороны, без обиняков, был

передан при посредстве посла в Москве, Василия Шандру в июле. Румынский дипломат на конференции прессы, имеющей место в столице СССР, сказал в адрес кишиневских юнионистов, что в настоящий момент Румыния не ставит вопроса об изменении территориальных отношений, подтвержденных мирным договором 1947 года.

Внутренние проблемы Советской Империи окончательно аннулировали из повестки дня вопрос ратификации и вступления в силу румыно-советского договора от 5-ого апреля 1991 года. История, как и случае с Договором в Бухаресте в марте 1918 года. Между Румынии и центральными государствами, объявила недействительным противоречивый проект политического класса в Бухаресте. Несвоевременность договора проявилась особенно четко после исчезновения СССР, в конце 1991 года, когда Бухарест, единственная столица из бывшего коммунистического блока, заключившая подобный документ с Москвой, остался в состоянии явной международной изоляции: международные масс-медиа выдвигали дипломатические гипотезы об утверждении какого-то другого мини-союза, консервативного и некоммунистического, созданного Румынией И.Илиеску, еще нераспавшейся Югославией Слободана Милошевича и Словакией Владимира Мечара и если в тот момент румынская дипломатия была за взаимное понимание с великим восточным соседом в целях реализации исторических проблем, этот политический выбор, несмотря на движущие им мотивы, не служил Румынии.